

Ks. Adam Szot

Spojrzenie na codzienność zgromadzeń zakonnych na terenie archidiecezji w Białymstoku, 1960–1961 (w świetle protokołów powizytacyjnych)

Są środowiska, grupy zamknięte, których poznanie codziennego życia jest niezwykle trudne. Niewątpliwie takimi są wspólnoty zakonne, które chronią swą prywatność za tzw. klauzurą. Są one nie tyle zamknięte dla ludzi z zewnątrz, co realizując swój charyzmat odnajdują się w zaciszu domów zakonnych, a szczególnie – w ciszy domowej kaplicy i małej zakonnej celi.

Jednym ze źródeł poznania codzienności życia zakonnego są protokoły wizytacji domów zakonnych, odbywających się w terminach wyznaczonych przez kanony prawa kanonicznego, i ustawy poszczególnych zgromadzeń.

Sytuacja wydaje się jeszcze trudniejsza, gdy chcemy poznać codzienność życia zakonnego w okresie, gdy ten dostęp był wyjątkowo utrudniony – tak było w czasach komunistycznych. Wspólnoty zakonne strzegły swej prywatności za klauzurą, niechętnie dzieląc się z innymi wiadomościami na swój temat, zwłaszcza z osobami, do których nie miały zaufania.

Wikariusz kapitulny archidiecezji w Białymstoku, ks. Adam Sawicki, zarządził dnia 25 lutego 1960 r., zgodnie z kan. 512 Corpus Iuris Canonici (CIC), przeprowadzenie

wizytacji kanonicznej domów zakonnych na terenie archidiecezji¹. Wizytatorem diecezjalnym domów zakonnych został mianowany ks. kan. dr Stanisław Czyżewski. Osoby zakonne zostały wezwane do tego, by „szczerze i zgodnie z sumieniem udzielały pełnych i wyczerpujących odpowiedzi” wizytatorowi. A wikariusz generalny, ks. Piotr Maziewski, w odrębnym piśmie z 13 października 1960 r. prosił przełożonych domów zakonnych, by ci przypomnieli podwładnym o konieczności szczerych i prawdziwych zeznań, szczególnie w kwestiach, które odnosiły się do przestrzegania ustaw Zgromadzenia, moralności, zachowania klauzury i przyjmowania sakramentów świętych. Osobom, które wpływałyby na treść zeznań innych lub zmuszały do milczenia czy zeznawania nieprawdy, groziły nawet kary kościelne (kan. 241 CIC).

Ksiądz Czyżewski przygotowywał się już wcześniej do pełnienia roli wizytatora domów zakonnych. W dniach 17–18 czerwca 1959 r. uczestniczył w konferencji księży wizytatorów zgromadzeń zakonnych w Warszawie, podczas której miał okazję spotkać się z Prymasem Polski, kard. Stefanem Wyszyńskim, który rozpoczął konferencję, a przede wszystkim wysłuchał referatów dotyczących sposobu i metod przeprowadzenia wizytacji kanonicznej. Zgromadzeń żeńskich dotyczył referat pt. „Wizytacja zakonów i zgromadzeń zakonnych żeńskich i jej zakres w diecezji”. Inny referat dotyczył zakonów i zgromadzeń zakonnych męskich. Poruszono także kwestię sporządzania sprawozdań i wniosków powizytacyjnych, zaś bp Jan Doroszewicz wygłosił referat na temat osoby wizytatora kanonicznego, jego uprawnień, zadań i cech osobowościowych. Drugi dzień konferencji poświęcono specyfice życia zakonnego, stąd tematy ogłoszonych referatów dotyczyły tej właśnie problema-

---

¹ Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku (dalej: AAB), Dekret wikariusza kapitulnego ks. Adama Sawickiego, z dn. 25 II 1961 r.

tyki, np. „Obowiązki stanów doskonałości ze szczególnym uwzględnieniem duchowości poszczególnych instytutów”, czy „Psychologia kobiety-zakonnicy”. Dyskusji na temat wygłoszonych tematów przewodniczył bp Lech Kaczmarek. Referaty zostały wydane drukiem i miały służyć jako pomoc w przeprowadzeniu wizytacji kanonicznych domów zakonnych.

Decyzje władz kościelnych w archidiecezji w Białymstoku wyprzedzały niejako plany władz komunistycznych, które chciały za wszelką cenę dokonać własnej inspekcji domów zakonnych. Na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w. przedstawiciele Wydziału do Spraw Wyznań i innych wydziałów Wojewódzkich i Miejskich Rad Narodowych zaczęli rościć sobie prawo do przeprowadzenia „urzędowej wizytacji” domów zakonnych poszczególnych zgromadzeń zakonnych.

Już 2 maja 1960 r. ks. Czyżewski przesłał na ręce ks. Adama Sawickiego, wikariusza kapitulnego w Białymstoku, plan wizytacji zakonnych na terenie archidiecezji w Białymstoku z prośbą o jego zatwierdzenie. Sporządził też kwestionariusz, który miał być rozesłany do wszystkich domów zakonnych na terenie diecezji. Kwestionariusz zawierał 9 pytań. Ksiądz Czyżewski przygotował także zestaw pytań do księży proboszczów, mistrzyń nowicjatu i przełożonych domów zakonnych. Ten ostatni zestaw był bardzo szczegółowy, zawierał bowiem 100 pytań na różne tematy życia zakonnego i uposażenia materialnego poszczególnych placówek.

Wizytacje miały się odbywać zawsze według wcześniej przygotowanego planu. W miarę możliwości był on przestrzegany, choć dopasowywany był do poszczególnych zgromadzeń, domów zakonnych i konkretnych okoliczności.

Wizytacja rozpoczynała się od nawiedzenia kaplicy (jeśli była w domu zakonnym). W kaplicy odbywało się wystawienie Najświętszego Sakramentu, modlitwa do Ducha Świę-

tego, czyli śpiew *Veni Creator*. Ksiądz wizytator w krótkim wystąpieniu przedstawiał cel wizytacji, zachęcał do otwartości i szczerości. Jednocześnie trwała wizytacja samej kaplicy. Sprawdzany był stan zabezpieczenia tabernakulum, stan zachowania ołtarza, Drogi Krzyżowej i konfesjonału. Wizytator sprawdzał dokumenty i księgi w kaplicy. Podczas wizytacji domu sprawdzał księgi zakonne, stan i zawartość biblioteczki ascetycznej. Zapoznawał się z dziełami prowadzonymi przez poszczególne zgromadzenia. Sprawdzał, czy przestrzegano regulaminu, porządku dnia i klauzury. Przeprowadzał rozmowy kanoniczne z każdą z sióstr, poczynając od najmłodszej. Odbływały się one według przygotowanego wcześniej zastawu. Na koniec rozmawiał z przełożoną domu. Wszelkie uwagi wpisywał do księgi wizytacyjnej.

Wizytację kończono w kaplicy. Przed Najświętszym Sakramentem były modlitwy, dziękczynny śpiew *Magnificat* oraz przemówienie wizytatora, które było podsumowaniem dnia wizytacji. Często ks. Czyżewski zawierał w nim to – jak sam zaznaczył – „czego nie można napisać w dekrecie”.

Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny

Zgodnie z zarządzeniem ks. Adama Sawickiego, wikariusza kapitulnego w Białymstoku, w myśl kan. 512 i 513 Kodeksu Prawa Kanonicznego, 8–10 maja oraz w czerwcu 1960 r. ks. Czyżewski wizytował domy Zgromadzenia Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny na terenie archidiecezji: w Białymstoku – przy ul. Dąbrowskiego 1, Stołecznej 5 oraz Poleskiej 42 – oraz w Suchowoli i Grodzisku. W celu sprawnego wykonania dekretu wikariusza kapitulnego, ks. Czyżewski prosił przełożoną generalną, s. Edmundę Genowefę Kobylińską, o przesłanie na ręce wizytatora egzemplarza konstytucji i „zwyczajnika” sióstr misjonarek. Siostry przełożone domów zakonnych miały przygotować do wizytacji: akty,

względnie uwierzytelnione odpisy aktów fundacji domów, ich kanonicznej erekcji, kroniki domów i księgę wizytacyjną oraz rozkłady zajęć sióstr i ćwiczeń duchowych.

Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny powstało w Mohylewie w 1905 r. Założycielkami jego były trzy Polki: Bolesława Lament, Łucja Czechowska i Leokadia Górczyńska. Konstytucję ułożył, wzorując się na regułach Towarzystwa Jezusowego, ks. Feliks Wierciński SJ. Zgromadzenie w 1921 r. przeniosło się do Polski. W Białymstoku siostry pracują od 1934 r. Po II wojnie światowej w Białymstoku przy ul. Dąbrowskiego 1 mieścił się dom macierzysty Zgromadzenia. W roku 1953 wszystkie domy zakonne w Polsce miały wizytację apostołską, zakończoną tzw. *decretum reformationis* Prymasa Polski, kard. Stefana Wyszyńskiego, z 2 lutego 1953 r.

W czasie wizytacji domu przy ul. Dąbrowskiego 1 przebywało w nim 19 sióstr profesek po ślubach wieczystych i dwie siostry po ślubach czasowych. Cztery siostry pracowały w przedszkolu „Caritas” mieszczącym się w tymże budynku, jako wychowawczynie, gospodyni, pomoc gospodarcza i intendentka; jedna opiekowała się chorymi w parafii, a inna, jako pielęgniarka, odwiedzała chorych w ich domach. Siostry pomagały w przygotowaniu dzieci do I Komunii św., opiekowały się „białą procesją”.

Poza siostrami, które zamieszkiwały przy ul. Dąbrowskiego 1, a pełniły obowiązki w Zgromadzeniu wynikające z konstytucji zakonnych czy z procesu formacji (np. przełożona generalna, przełożona domu, ekonomka, sekretarka, gospodyni w domu zakonnym) niektóre z sióstr pracowały także zarobkowo jako krawcowe lub pomoce krawcowej.

W domu zakonnym mieszkało kilka sióstr w podeszłym wieku, emerytek. Przełożoną była s. Jadwiga Sztrauch. Dwie siostry mieszkały poza domem zakonnym, przy ul. Zielnej 16 i przy ul. Bema 58, opiekując się starszymi osobami. Paulina Dziejmo 1 sierpnia 1959 r. przekazała swą posiadłość przy

Tabela 1. Wykaz Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny, Białystok, ul. Dąbrowskiego 1

Nazwisko, imię zakonne, imię z chrztu	Data urodzenia	Data wstąpienia	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Kobylińska Edmunda Genowefa	12.02.1918 Chodkowo	4.11.1934 Ratowo	15.08.1936 Ratowo	8.12.1940 Wilno
Sztrauch Jadwiga Felicja	29.10.1902 Warszawice	27.08.1926 Ratowo	11.08.1928 Ratowo	29.07.1931 Ratowo
Czechowska Lucja Maria	13.12.1881	10.10.1904 Mohylew	3.02.1906 Mohylew	15.08.1912 Petersburg
Selenis Konstancja	9.01.1895 Żabówka	1.09.1915	1920 Żytomierz	21.07.1925 Piątnica
Bekker Anna	25.03.1904 Petersburg	26.05.1921	15.08.1923	4.08.1926
Bujnicka Apolonia Czesława	17.06.1907 Dyneburg	1923 Chełmno	4.09.1924 Łomża	15.08.1928 Ratowo
Kobyłańska Wanda Aniela	1.01.1890 Halicz	1.09.1925	10.08.1927 Ratowo	29.07.1930
Puszkarska Magdalena Aleksandra	29.01.1903 Trybuchowce	3.03.1927	11.08.1930 Ratowo	15.08.1938 Ratowo
Klim Beata Maria	21.09.1913 Czachcz	30.03.1927 Ratowo	15.08.1933 Ratowo	26.08.1939 Wilno
Budzińska Konsolata Regina	8.09.1910 Odrycze	16.07.1929 Ratowo	15.08.1932 Ratowo	1.09.1935 Wilno
Kruszewska Ignacja Bronisława	3.09.1892 Wiadowo	12.09.1930	15.08.1932 Ratowo	15.08.1935 Ratowo
Bieńko Józefata Antonina	6.09.1915 Derewnia	22.11.1932	15.08.1935	25.08.1938 Wilno
Zajdzińska Sabina Stanisława	4.11.1908 USA Lewlano USA	5.08.1933 Ratowo	15.08.1935 Ratowo	15.08.1938 Ratowo
Szakiewicz Longina Felicja	18.05.1908 Podbrzezie	10.09.1934	15.08.1936 Ratowo	26.08.1939 Wilno
Karwel Miriam Zofia	19.11.1919 Suwałki	2.08.1939	11.01.1942 Wilno	1.01.1946 Białystok

Nazwisko, imię zakonne, imię z chrztu	Data urodzenia	Data wstąpienia	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Galińska Narcyza Stanisława	16.10.1922 Zanklewo	24.10.1946 Białystok	15.08.1948 Białystok	26.08.1951 Reszel
Pokrowska Monika Wiesława	9.08.1925 Mława	15.09.1950	15.08.1952 Chełmno	15.08.1955 Reszel
Tykarska Gwidona Kunegunda	28.03.1924 Zaborowo	11.11.1949	15.08.1951 Chełmno	15.08.1954 Reszel
Maj Kamila Barbara	27.06.1930 Warszawa	7.02.1953 Legionowo	15.08.1955 Chełmno	15.08.1958 Chełmn
Łacińska Karola Maria	24.05.1940 Mańków	16.11.1956 Kętrzyn	15.08.1959 Chełmno	24.08.1959
Paruch Ernesta Kazimiera	28.02.1930 Rożnów	26.08.1956	15.08.1959	–

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Misjonarki Św. Rodziny

ul. Bema na własność Zgromadzenia pod warunkiem zabezpieczenia jej utrzymania do śmierci.

Spośród sióstr tylko dwie przybyły do placówki zakonnej jeszcze przed II wojną światową, były to: Narcyza Stanisława Galińska, przebywająca przy ul. Dąbrowskiego od lutego 1928 r. i Beata Maria Klim, przebywająca w tym domu zakonnym od września 1936 r. Pozostałe siostry trafiły do Białegostoku już po zakończeniu II wojny światowej.

Wizytacja kolejnego domu zakonnego Sióstr Misjonek Świętej Rodziny, przy ul. Stołecznej 5, odbyła się w dniach 8–10 czerwca 1960 r. W placówce przebywało wówczas 14 sióstr profesek po ślubach wieczystych. Żadna z sióstr nie mieszkała w nim od czasów przedwojennych; s. Zenobia Witczak przybyła do domu przy ul. Stołecznej już po wybuchu wojny, we wrześniu 1939 r. Przełożoną domu była s. Stanisława Derwiszyńska. Były również: asystentka przełożonej i ekonomka, a także gospodyni domu. Dwie pracowały w przedszkolu przy kościele św. Rocha, jedna była ka-

Tabela 2. Wykaz Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny, Białystok, ul. Stołeczna 5

Nazwisko, imię zakonne, imię z chrztu	Data urodzenia	Data wstąpienia	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Derwiszyńska Stanisława Maria	26.03.1900 Warszawa	8.05.1922	12.09.1924 Pułtusk	21.08.1928 Wilno
Markowska Leokadia	16.11.1901 Długoleka	15.07.1923	20.08.1925 Piątnica	21.08.1928 Wilno
Lipińska Magdalena	12.05.1895 Cieślin	4.06.1923	20.08.1925 Piątnica	23.08.1929 Wilno
Trybowska Marta	25.05.1900 Zębłowo	6.09.1927	30.07.1930 Ratowo	15.08.1936 Wilno
Ronkiewicz Małgorzata Julianna	24.08.1902 Mdzewo	26.08.1927	15.08.1929 Ratowo	15.08.1933 Wilno
Gnyp Zyta Genowefa	16.02.1907 Chomęciska Duże	3.11.1928	30.07.1930 Ratowo	15.08.1934 Ratowo
Witczak Zenobia	20.12.1911 Warszawa	3.06.1930	15.08.1933 Ratowo	15.08.1938 Białystok
Wierszyło Martyna Antonina	26.04.1905 Surwiły	23.01.1935	15.08.1936 Ratowo	15.08.1939 Wilno
Puchłowska Onufra Aleksandra	9.09.1873 Białystok	9.12.1936	15.08.1938 Ratowo	15.08.1947 Białystok
Szredzińska Amata Aniela	28.03.1894 Cibory Bożowskie	9.12.1936	15.08.1938 Ratowo	15.08.1947 Białystok
Luda Rafaela Józefa	26.02.1926 Janówko	28.04.1946	15.08.1948 Białystok	15.08.1951 Reszel
Olechno Eufrozyna Ludwika	20.08.1920 Bagno	25.08.1946	15.08.1948 Białystok	15.08.1951 Reszel
Aleksandrowicz Bonifacja Zofia	8.07.1936 Nowy Lipsk	27.12.1953	12.08.1956 Chełmno	15.08.1959 Chełmno

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Misjonarki Św. Rodziny

techetką w szkołach podstawowych. Inne siostry pracowały jako pielęgniarka, krawcowa, jedna sprzedawała dewocjonalia, dwie były emerytkami. Problem stanowiły dwie osoby wydalone ze Zgromadzenia, które nie chciały zdjąć habitu ani opuścić zajmowanego przez siebie pokoju.

Co ciekawe, w kaplicy sióstr i przy ul. Dąbrowskiego, i Stołecznej wisiały obrazki Miłosierdzia Bożego namalowane według objawień s. Faustyny. W myśl dekretu Św. Kongregacji Officjum z 19 listopada 1958 r. ks. Czyżewski polecił usunąć je z kaplicy zakonnej; nie wiadomo, czy siostry posłuchały uwag wizytatora.

Wizytacja domu przy ul. Poleskiej 42 odbyła się 13 czerwca 1960 r. Mieszkały w nim wówczas cztery siostry po ślubach wieczystych. Siostra Filomena Feliksa Chodkowska przebywała w nim od 1935 r. Przełożona domu, s. Cecylia Dynewska, była jednocześnie katechetką w szkołach podstawowych. W pomieszczeniach przy kaplicy siostry wydzierżawiły dwa pokoje i kuchnię kapelanowi, ks. Michałowi Sopoćce.

Tabela 3. Wykaz Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny, Białystok, ul. Poleska 42

Nazwisko, imię zakonne, imię z chrztu	Data urodzenia	Data wstąpienia	Iprofesja czasowa	Profesja wieczysta
Dynewska Laurencja Cecylia	29.07.1902 Zalesie	30.07.1924	6.08.1926 Ratowo	28.08.1929 Wilno
Chodkowska Filomena Feliksa	27.11.1903 Kęsy Duże	29.11.1927	22.01.1932 Ratowo	15.08.1935 Ratowo
Snarska Benona Bronisława	30.10.1911 Góra	15.12.1936	15.08.1939 Wilno	31.08.1946 Białystok
Zakrzewska Leokadia	29.07.1900 Milewo	13.11.1923	10.01.1926 Piątnica	15.08.1930 Ratowo

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Misjonarki Św. Rodziny

Dzięki zachowanym protokołom powizytacyjnym znamy porządek dnia w domach zakonnych sióstr misjonek. Porządek dnia w domu przy ul. Poleskiej, zatwierdzony przez s. Cecylię Dynowską 13 czerwca 1960 r., był następujący: 5.00 – pobudka, 5.30–6.00 – pacierz i rozmyślanie, 7.00 – Msza św., 8.30 – śniadanie, 12.00 – Anioł Pański i rachunek sumienia, 14.00 – obiad i czytanie duchowe, 14.20–15.00 – rekreacja, 18.30 – Różaniec wspólnie z ludźmi w kaplicy, 19.00 – nabożeństwo wieczorne z nauką, 20.15 – kolacja, 21.00 – spoczynek. W pozostałych białostockich placówkach zakonnych porządek dnia wyglądał bardzo podobnie.

Jak wspomniano, wizytacje domów zakonnych sióstr misjonek ks. Czyżewski odbył we wszystkich miejscowościach na terenie archidiecezji w Białymstoku.

W Suchowoli przy ul. Sadowej 20 wizytacja odbyła się 21 czerwca 1960 r. Obecnych było osiem sióstr, siedem po ślubach wieczystych, jedna po czasowych. Pięć z nich miało dłuższy staż w Suchowoli, od lat trzydziestych XX w.: Aleksandra Wójcicka i Regina Karolina Tłustowska od 1936 r., a Edyta Helena Kołaczyńska, Maria Rozalia Makowska i Ałodia Adela Matyskiel od 1937 r. Przełożoną domu była s. Edyta Kołaczyńska.

Żgromadzenia posiadało w Suchowoli gospodarstwo rolne o powierzchni 22 ha. Ziemia była uprawiana wyłącznie przez siostry. Cztery z nich były oddelegowane do codziennych obowiązków związanych z prowadzeniem gospodarstwa, które służyło nie tylko miejscowej wspólnotie, lecz i siostrom w Białymstoku. Siostry, co zrozumiałe, biorąc pod uwagę liczbę rąk do pracy i wielkość ziemi do uprawy, były przeciążone pracą na roli. A ponadto pomagały w kościele: jedna była zakrystianką, opiekowały się chorymi, dziećmi podczas katechezy, jedna z sióstr katechizowała. Siostry nie miały kaplicy, co starszym utrudniało życie zakonne i uczestniczenie we Mszy św. w kościele parafialnym. Zaniedbywane było doksztalcanie sióstr.

Tabela 4. Wykaz Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny: dom zakonny Suchowola i Grodzisk

Nazwisko, imię zakonne, imię z chrztu	Data urodzenia	Data wstąpienia	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Kołączyńska Edyta Helena	24.02.1903 Tulibkówo	31.07.1935	2.02.1937 Ratowo	31.08.1946 Białystok
Wójcicka Aleksandra	18.01.1900 Przasnysz	3.02.1926	7.01.1928 Ratowo	29.07.1931
Buczyńska Bogumiła Bronisława	17.02.1895 Dłutowo	8.06.1927	15.08.1929 Ratowo	18.09.1932 Wilno
Thustowska Regina Karolina	17.10.1903 Kraków	15.06.1932	15.08.1933 Ratowo	15.08.1936 Suchowola
Makowska Maria Rozalia	22.08.1898 Suchowola	1.07.1935	15.08.1937 Ratowo	1.01.1946 Białystok
Matyskiel Alodia Adela	15.06.1902 Suchowola	1.07.1935	15.08.1937 Ratowo	1.01.1946 Białystok
Rogalska Teodozja Marianna	15.08.1927 Hołodolina	8.07.1947	15.08.1949 Chełmno	15.08.1952 Chełmno
Wątroba Paula Władysława	22.03.1933 Pasierbce	14.05.1956 Głodzino	15.08.1959 Chełmno	–
Lisieńska Wirginia Wiktoria	22.12.1907 Sumówko	10.04.1929	15.08.1932 Ratowo	26.07.1938 Ratowo
Gręś Mirosława Jadwiga	6.04.1925 Karpowicze	28.06.1950	15.08.1952 Chełmno	27.07.1956 Białystok

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Misjonarki Św. Rodziny

Dzień później – 22 czerwca – ks. Czyżewski zwizytował filię domu w Suchowoli: dom zakonny w Grodzisku. Przy kościele parafialnym mieszkały dwie siostry, z których jedna niezdolna do pracy z powodu choroby. Druga pełniła obowiązki przełożonej, zakrystianki w kościele, pomagała proboszczowi w katechizowaniu dzieci, opiekowała się dziećmi podczas niedzielnych nabożeństw, odwiedzała w parafii chorych. Za swą posługę otrzymywały drobne wynagrodzenie

od proboszcza, a utrzymywały się głównie z ofiar wiernych. Placówka w Grodzisku została założona za pozwoleniem abp. Romualda Jałbrzykowskiego we wrześniu 1952 r.

Siostry w Grodzisku posiadały biblioteczkę zakonną liczącą zaledwie 10 książek. Korzystały z bibliotek prywatnych proboszcza i prefekta. Porządek dnia w domu zakonnym w Grodzisku różnił się nieco od porządków białostockich placówek, a to niewątpliwie ze względu na konieczność pracy w gospodarstwie rolnym: 4.30 – wstanie, 5.00 – pacierz poranny i rozmyślanie, 6.00 – Msza św., Oficjum; 7.30 – śniadanie, 8.00 – praca, 12.00 – Anioł Pański i rachunek sumienia, 13.00 – obiad, 13.30 – rekreacja, 14.00 – Adoracja i Oficjum, Nieszpory, 14.30 – można rozmawiać przy zajęciach, 15.00 – praca, 17.30 – kolacja, 18.00 – nabożeństwo w kościele, Oficjum i Różaniec; 19.00 – czytanie duchowne, 19.30 – rekreacja, 20.00 – pacierz wieczorny, 21.30 – spoczynek.

Zgromadzenie Sióstr Służebnic Jezusa w Eucharystii w Sokółce

14 marca 1961 r. z polecenia Kurii Arcybiskupiej w Białymstoku ks. Stanisław Czyżewski dokonał wizytacji kanonicznej domów Zgromadzenia Sióstr Służebnic Jezusa w Eucharystii w Sokółce. Zgromadzenie istniało wówczas na prawie diecezjalnym. Dom zakonny w Sokółce funkcjonował od 7 lipca 1950 r., kiedy to metropolita wileński abp Romuald Jałbrzykowski zezwolił na jego założenie.

Siostry mieszkały w dwóch domach, przy ul. Grodzieńskiej 128 i P. Ściegiennego 63, pod władzą jednej przełożonej. W pierwszym domu mieszkały trzy siostry, w drugim dwie. Przy ul. Grodzieńskiej mieściła się kaplica zakonna. W odpowiedzi na prośbę sióstr wikariusz kapitulny ks. Adam Sawicki 31 grudnia 1957 r. zezwolił na otwarcie półpublicznej kaplicy pod wezwaniem św. Józefa z pra-

wem przechowywania Najświętszego Sakramentu w domu zakonnym przy ul. Grodzieńskiej. Ksiądz Piotr Maziewski 16 lutego 1958 r. poświęcił i erygował stacje Drogi Krzyżowej w teże kaplicy. Każdy z domów miał ascetyczną biblioteczkę. Jeden z księży parafialnych dbał o doksztalcanie religijne sióstr, a systematyczne konferencje duchowne odbywały się wspólnie z siostrami ze Zgromadzenia Służek Niepokalanej.

Dom przy ul. Grodzieńskiej wraz z placem oraz 4 ha ziemi stał się własnością Zgromadzenia w 1950, kiedy to Rozalia Kozłowska zapisała w testamencie swą nieruchomość na rzecz sióstr. Inna ofiarodawczyni przekazała dom i niewielki ogród przy ul. Ściegiennego 63 siostrze Jadwidze Podolskiej.

Do roku 1960 siostry zajmowały się katechizacją i pomocą w duszpasterstwie parafialnym, lecz od nowego roku szkolnego 1960/1961 nauczanie religii w szkołach państwowych zostało ograniczone. Jedna z sióstr była katechetką, a w niedziele prowadziła lekcje religii w salce katechetycznej dla przedszkolaków. Siostry utrzymywały się więc z pracy rąk własnych, z roli i krawiectwa. Prowadzenie gospodarstwa rolnego było bardzo uciążliwe i mało opłacalne.

Wizytacja pasterska placówek przez delegata Prymasa Polski nastąpiła 6 lutego 1952 r. Jadwiga Dziewałtowska z Warszawy, matka generalna, przesłała księdzu wizytatorowi wykaz stanu osobowego w domach sokólskich². Przedstawiał się on następująco:

1. s. Miłoszewicz Weronika – przełożona domu; do Zgromadzenia wstąpiła 26.04.1946 r., I śluby zakonne złożyła 25.12.1947 r., zaś wieczyste 25.12.1950 r.

---

² AAB, Wizytacje domów zakonnych, Zgromadzenie Sióstr Służebnic Jezusa w Eucharystii, Imienny wykaz Sióstr Służebnic Jezusa w Eucharystii Domu Zakonnego w Sokółce ul. Ściegiennego 63 i Grodzieńska 128.

2. s. Podolska Jadwiga – I radna przełożonej, prowadziła gospodarstwo; do Zgromadzenia wstąpiła 18.06.1933 r., I śluby zakonne złożyła 30.06.1935 r., zaś wieczyste 29.06.1938 r.
  3. s. Wojtkiewicz Janina – II radna przełożonej, krawcowa; do Zgromadzenia wstąpiła 28.11.1941 r., I śluby zakonne złożyła 3.10.1943 r., zaś wieczyste 27.12.1947 r.
  4. s. Woronko Elżbieta – katechetka; do Zgromadzenia wstąpiła 28.07.1923 r., I śluby zakonne złożyła 25.12.1924 r., zaś wieczyste 25.12.1928 r.
  5. s. Koncewicz Franciszka – kucharka; do Zgromadzenia wstąpiła 18.04.1952 r., I śluby zakonne złożyła 15.08.1955 r., zaś wieczyste 15.08.1959 r.
- Siostry Elżbieta Woronko i Janina Wojtkiewicz mieszkały przy ul. Ściegiennego 63.

Porządek dnia w poszczególnych domach przedstawiał się podobnie: 5.00 pobudka, 5.30–6.10 modlitwy poranne i rozmyślanie, 6.10–6.30 Oficjum, 6.30–7.30 Msza św., 8.00 śniadanie, 12.45–13.15 rachunek sumienia południowy i brewiarz, 13.15–13.45 obiad, 13.45–14.15 rekreacja, 14.15–14.35 czytanie duchowne, 18.00 nawiedzenie Najświętszego Sakramentu i brewiarz, 18.30–19.30 kolacja i rekreacja, 19.30–19.50 modlitwy wieczorne. Różaniec w dowolnym momencie dnia, 21.30 – spoczynek.

Zgromadzenie Sióstr Służek NMP Niepokalanej

Sokółka

Dom Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej w Sokółce istniał od 1897 r. W czasie wizytacji odbytej przez ks. Czyżewskiego 14 marca 1961 r. przebywało w nim sześć sióstr, w tym cztery po ślubach wieczystych, a dwie po cza-

Tabela 5. Wykaz Sióstr Służek NMP Niepokalanej w Sokółce, ul. Mickiewicza 3

Nazwisko i imię	Data urodzenia	Data postulatu	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Skwara Zofia	16.06.1904	10.01.1924	19.09.1926	26.08.1932
Klim Jadwiga	28.11.1915	19.11.1934	27.07.1938	24.10.1945
Budnicka Józefa	22.08.1884	1.02.1910	21.11.1912	12.02.1919
Szeszko Paulina	6.11.1896	3.05.1922	7.01.1925	14.01.1931
Mazurek Eugenia	7.02.1930	4.10.1953	2.10.1956	–
Kałko Jadwiga	26.11.1933	8.12.1954	19.01.1957	–

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Służki NMP Niepokalanej, Sokółka, Lista sióstr

sowych. Siostry mieszkały w domu w czterech pokojach. Nie miały kaplicy. Posiadały małą biblioteczkę.

Ich własnością był plac 600 m², do którego nie miały jednak prawa własności, gdyż nie posiadały notarialnych dokumentów. Władze miejskie chciały ten plac odebrać.

Utrzymywały się z pracy rąk, krawiectwa i tkania dywanów. Pomagały w dekorowaniu kościoła parafialnego, opiekowały się Białą Procesją. Ówczesny proboszcz sokólski, ks. Józef Marcinkiewicz, był z nich wielce zadowolony.

Dolistowo

15 marca 1961 r. ks. Czyżewski zwizytował dom w Dolistowie. Dom istniał od 1889 r. Siostry zakonne mieszkały w małym domku, pokrytym jeszcze słomą. Zajmowały się tkaniem dywanów i krawiectwem. Posiadały niewielkie gospodarstwo, a raczej ogród na własne utrzymanie. W domu, w którym znajdowały się dwa warsztaty tkackie i maszyny do szycia, nie było pokoju wydzielonego na ka-

Tabela 6. Wykaz Sióstr Służek NMP Niepokalanej w Dolistowie

Nazwisko i imię	Data urodzenia	Data postulatu	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Jodłowska Janina Teresa	11.02.1932	2.08.1949	16.01.1952	16.08.1957
Wysokińska Antonina	13.06.1894	22.08.1917	5.07.1920	26.08.1926
Stupak Julia	27.01.1896	8.09.1923	12.07.1926	26.08.1932
Kobojek Janina	10.04.1932	14.10.1950	23.07.1953	16.08.1958
Jakubowska Tekla	23.09.1876	12.1901	27.12.1904	25.07.1912
Kowalczyk Ewa	9.07.1933	25.07.1953	21.01.1956	–

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Służki NMP Niepokalanej, Dolistowo, Lista sióstr

plię, nie było też klauzury. Siostry zajmowały się katechizacją dzieci i odwiedzeniem chorych. Nie miały stałego spowiednika. Posiadały biblioteczkę ascetyczną.

Goniądz

Wizytacja pastoralna w domu zakonnym sióstr w Goniądzu odbyła się 16 marca 1961 r. Dom istniał w miasteczku nad Biebrzą od 1909 r. Przebywało w nim 13 sióstr, w tym 11 po ślubach wieczystych. Siostry posiadały własny dom, grunt z ogrodem. W latach pięćdziesiątych XX w. Jadwiga Kulikowska przepisała na rzecz sióstr grunt z ogrodem oraz jeden pokój, w którym mieszkała siostra wraz z dziewczynami uczącymi się krawiectwa. W domu siostry miały małą biblioteczkę.

Po sąsiedzku mieszkał ks. kan. Władysław Potocki, któremu siostry usługiwały. Do pomocy księdzu na stałe odelegowano dwie siostry. W domu ks. Potockiego mieściła się kaplica, z której siostry korzystały codziennie. Ksiądz Potocki zajmował się doksztalcaniem sióstr, głosił im również konferencje ascetyczne; był ich spowiednikiem.

Tabela 7. Wykaz Sióstr Służek NMP Niepokalanej w Goniądzu

Nazwisko i imię	Data urodzenia	Data postulatu	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Jarosz Teresa	26.06.1886	1.01.1910	30.08.1912	12.02.1919
Gogol Franciszka	19.10.1901	09.1921	25.07.1924	23.08.1930
Bochenko Sylwia	23.09.1885	1.05.1901	16.11.1905	2.01.1912
Czmoch Stanisława	19.03.1926	03.1951	1.02.1954	16.08.1959
Nietupska Bronisława	15.06.1883	01.1901	5.08.1906	10.12.1913
Cisz Maria	21.01.1881	06.1905	5.06.1908	10.07.1914
Matukiewicz Katarzyna	28.11.1872	07.1893	22.10.1901	25.07.1912
Dębiec Jadwiga	12.10.1878	09.1899	15.08.1907	13.10.1919
Wawiernio Albina	21.07.1901	11.1923	12.07.1926	26.08.1932
Mularczyk Leokadia	14.10.1910	01.1935	18.09.1938	16.08.1948
Siwek Leokadia	27.06.1933	11.1951	28.07.1954	16.08.1959
Niewęgłowska W.	14.01.1939	6.06.1953	21.01.1956	–
Karamus Kazimiera	10.04.1945	8.12.1957	16.07.1960	–

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Służki NMP Niepokalanej, Goniądz, Lista sióstr

Przełożoną domu była s. Teresa Jarosz. Siostry utrzymywały się z pracy ręcznej, tkactwa i krawiectwa.

Białystok

W dniach 5–8 marca 1961 r. ks. Czyżewski zwizytował dom Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej w Białymstoku, przy ul. Słonimskiej 8.

Zgromadzenie istniało wówczas na prawie papieskim, a zatwierdzenie Konstytucji zakonnych nastąpiło 26 marca 1949 r. Siostry służki pracowały w Białymstoku od 1945 r. przy Archidiecezjalnym Wyższym Seminarium Duchownym. Przenieśli się do Białegostoku, wraz z Seminarium Duchownym, z Wilna, gdzie w seminarium pracowały

Tabela 8. Wykaz Sióstr Służek NMP Niepokalanej w Białymstoku (ul. Słonimska 8)

Nazwisko i imię	Data urodzenia	Data postulatu	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Świątecka Józefa	20.01.1883	1.10.1901	24.06.1906	4.09.1912
Kossowska Aleksandra	24.03.1909	17.09.1931	24.07.1934	24.10.1945
Wałaszko Monika	14.06.1915	IX 1935	27.07.1938	9.07.1946
Grabowska Aniela	12.03.1923	1.10.1946	16.07.1949	16.08.1954
Łojko Wiktoria	23.07.1900	20.09.1924	2.08.1927	4.08.1933
Kisiel Leokadia	4.10.1913	2.12.1935	17.09.1937	16.08.1957
Twarowska Bronisława	10.10.1935	6.12.1949	17.07.1952	16.08.1957
Konopko Irena	1.03.1937	28.09.1952	26.07.1955	16.08.1960

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Służki NMP Niepokalanej, Białystok, ul. Słonimska 8, Lista sióstr

od 1922 r. Władze komunistyczne nakazały latem roku 1945 abp. Jałbrzykowskiemu opuszczenie Wilna. Siostry przyjechały do Białegostoku wraz z alumnami i profesorami Seminarium wiosną 1945 r.

W Białymstoku mieszkało osiem sióstr po ślubach wieczystych. Pracowały w Seminarium Duchownym zajmując się kuchnią i utrzymaniem porządku w gmachach seminaryjnych. Za pracę otrzymywały skromne wynagrodzenie, były też ubezpieczone. Doksztalanie sióstr prowadził, w ramach wskazań Sekretariatu Prymasa Polski, ks. Jan Pankiewicz. Siostry korzystały z kaplicy seminaryjnej.

Przełożoną była s. Józefa Świątecka, która pracowała w Seminarium od 1928 r. Także s. Wiktoria Łojko przybyła do Białegostoku z Wilna 5 maja 1945 r.

Przepisy Konstytucji i Dyrektorium w domach zakonnych były przestrzegane, podobnie jak regulamin dnia. Jak zauważył ksiądz wizytator, problem stanowiło „przestrzeganie milczenia ewangelicznego”.

Zgromadzenie Szarych Sióstr św. Elżbiety

Zgromadzenie Szarych Sióstr św. Elżbiety istniało na prawie papieskim zatwierdzone przez Piusa XI 6 kwietnia 1924 r. Dom zakonny sióstr powstał w Białymstoku przy ul. Warszawskiej 15, dnia 11 czerwca 1957 r. Siostry zajmowały się przeważnie posługą charytatywną, pracowały w Szpitalu Ginekologiczno-Położniczym przy ul. Warszawskiej 15.

Przełożoną białostockiej rodziny zakonnej była s. Eustachia Cugier, najstarsza wiekiem. Pozostałe siostry były bardzo młode. W 1961 r. wspólnota została przeniesiona do Choroszczu. Wspólnota sióstr liczyła w 1961 r. pięć osób:

- s. Eustachia Cugier – przełożona domu, śluby wieczyste 26.07.1932 r.
- s. Innocenta Maj, l. 35, śluby wieczyste 25.08.1955 r.
- s. Marietta Bodasińska, l. 23, śluby wieczyste 29.08.1959 r.
- s. Celina Gniot, l. 26, śluby wieczyste 28.08.1958 r.
- s. Bożena Ekman, l. 23, I profesja 4.09.1955 r.

Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo

Zgromadzenie (potocznie: siostry szarytki) istniało na prawie papieskim. Na terenie archidiecezji w Białymstoku posiadało dom w Białymstoku. Konstytucje i reguły Zgromadzenia zostały ponownie zatwierdzone przez Stolicę Apostolską w 1954 r. W Białymstoku na początku lat sześćdziesiątych XX w. mieszkało siedem sióstr, wszystkie po ślubach wieczystych:

- s. Lucyna Lange – w Białymstoku od 1946 r.
- s. Józefa Fabiańska – od 1939 r.
- s. Zofia Wawrowska – od 1952 r.

- s. Władysława Kłos – od 1959 r.
- s. Małgorzata Barzińska – od 1947 r.
- s. Serafina Pstrągowska – od 1950 r.
- s. Maria Bednarczyk – od 1953 r.

Zgromadzenie Córek Najczystszeo Serca Maryi

Siostry ze Zgromadzenia Córek Najczystszeo Serca Maryi mieszkały na terenie archidiecezji w Białymstoku w trzech domach zakonnych: w Białymstoku w wynajętym domu przy ul. Ogrodowej 13a; w Juchnowcu i w Czarnej Wsi siostry mieszkały na plebaniach.

Z okazji wizytacji ks. Stanisław Czyżewski prosił o kopie dokumentów erekcyjnych, ale okazało się, że w archiwum zakonnym takich dokumentów nie znaleziono. Dom w Białymstoku istniał od 1946 r., w Czarnej Wsi siostry mieszkały na plebanii od 1953 r., a w Juchnowcu od 1956 r.

W dniach 18–20 maja 1961 r. ks. Czyżewski zwizytował siostry ze Zgromadzenia Córek Najczystszeo Serca Maryi przy ul. Ogrodowej 13a w Białymstoku. Był to największy i najliczniejszy dom Zgromadzenia. Powstało ono w 1885 r., a 12 maja 1930 r. zostało aprobowane przez Stolicę Apostolską. Dom w Białymstoku istniał od 20 maja 1946 r. Kaplicę w tymże domu erygowano 26 października 1956 r.

W domu w 1961 r. mieszkało w sumie 19 sióstr, z czego 17 miało złożone śluby wieczyste. Cztery siostry należące do tego domu pracowały na plebanii parafii farnej, trzy z nich tamże nocowały. Jedna z sióstr pomagała w zakrystii prokatedry jako zakrystianka, a druga katechizowała na terenie parafii farnej.

Siostry przy ul. Ogrodowej prowadziły zakład dziewiarski, krawiecki i pralnię. Pracowały także jako praczki i kucharki.

Tabela 9. Wykaz Sióstr Córek Najczystszej Serca NMP w Białymstoku (ul. Ogrodowa 13a)

Nazwisko i imię, data urodzenia	Imię zakonne	Data wstąpienia	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Denisiuk Maria 26.04.1914	Klara	1936	16.11.1940	27.10.1946
Cabaj Jadwiga 4.07.1912	Judyta	8.09.1937	31.08.1939	14.08.1945
Grabowska Maria 22.09.1921	Mirosława	1945	17.01.1947	27.03.1951
Kucharska Maria 7.09.1891	Józefa	22.01.1912	21.02.1916	1.05.1921
Szafińska Rozalia 3.01.1895	Germana	15.05.1916	4.10.1917	19.02.1924
Bączek Franciszka 2.02.1895	Filomena	1925	11.01.1927	12.08.1932
Filipczak Agnieszka 16.01.1904	Władysława	1924	24.01.1928	8.09.1934
Małkowska Józefa 18.03.1898	Małgorzata	1927	4.01.1930	4.01.1936
Pastuszko Zofia 5.05.1910	Lucyna	06.1930	6.07.1932	14.10.1938
Sienkiewicz Jadwiga 16.10.1909	Gabriela	7.11.1933	b.d.	16.07.1940
Bobrowska Anna 16.05.1914	Humilianna	4.10.1932	8.11.1934	29.05.1944
Dorniak Stanisława 23.12.1911	Bernadeta	8.12.1935	30.10.1937	2.07.1942
Kret Honorata 19.03.1920	Antonina	8.03.1938	19.04.1940	26.10.1947
Mackiewicz Weronika 17.05.1915	Pelagia	15.08.1947	1.10.1949	24.06.1953
Wargulewska Genowefa 16.07.1927	Małgorzata	30.10.1949	25.07.1951	21.11.1954

Nazwisko i imię, data urodzenia	Imię zakonne	Data wstąpienia	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Potyra Helena 7.02.1925	Andrzeja	7.10.1950	29.09.1951	8.12.1956
Kruk Henryka 18.01.1925	Gerarda	8.12.1947	26.07.1952	8.12.1956
Świątek Helena 15.11.1937	Beata	12.07.1953	20.06.1956	–
Stypułkowska Albina 12.03.1938	Sebastiana	12.11.1957	29.08.1960	–

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Córki Najczystszego Serca NMP; Lista Sióstr Córek Najczystszego Serca NMP w Białymstoku, ul. Ogrodowa 13a, z dn. 12.05.1961 r.

W 1960 r. siostry nabyły przy ul. Ogrodowej plac z zamiarem wybudowania własnego obiektu, ale władze miejskie przez ponad rok nie wyraziły na to zgody. Na zakupionym placu siostry wybudowały tymczasowy barak, w którym pięć zamieszkało.

Siostry przestrzegały reguły i regulamin życia zakonnego, tylko pracujące na plebanii parafii farnej nie zawsze mogły systematycznie uczestniczyć we wspólnych ćwiczeniach i modlitwach zakonnych.

Odbywało się systematyczne doszktałanie sióstr. Co miesiąc uczestniczyły w konferencjach ascetycznych głoszonych przez jednego z księży z parafii Wniebowzięcia NMP w Białymstoku. Miały własną biblioteczkę ascetyczną.

4 czerwca 1961 r. ks. Czyżewski zwizytował dom zakonnny w Juchnowcu. Przebywały w nim trzy siostry zakonne, wszystkie po ślubach wieczystych. Siostry mieszkały na plebanii i prowadziły gospodarstwo proboszcza juchnowieckiego, ks. Piotra Boryka. Zakonnice miały własne pomieszczenia i korzystne warunki lokalowe, choć szczególnie zimą klauzura nie zawsze była należycie przestrzegana.

Tabela 10. Wykaz Sióstr Córek Najczystszeo Serca NMP w Juchnowcu

Nazwisko i imię, data urodzenia	Imię zakonne	Data wstąpienia	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Pirog Maria 2.05.1897	Koleta	1915	12.05.1919	5.08.1923
Szafińska Józefa 14.07.1892	Agata	25.08.1916	2.11.1918	30.07.1925
Limont Łucja 19.01.1898	Józefa	1926	19.10.1928	26.07.1934

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Córki Najczystszeo Serca NMP; Lista Sióstr Córek Najczystszeo Serca NMP w Juchnowcu, z dn. 12.05.1961 r.

Siostry miały dobrą opieką religijną ze strony proboszcza. Posiadały własną biblioteczkę ascetyczną. Siostry w Juchnowcu nie miały regulaminu dnia.

11 czerwca 1961 r. ks. Czyżewski odbył wizytację domu zakonnego w Czarnej Wsi. Na plebanii w Czarnej Wsi mieszkały trzy siostry po ślubach wieczystych. Miały wydzielone pokoje za klauzurą. Pracowały na plebanii, prowadziły gospodarstwo domowe proboszcza ks. Kazimierza Wilczewskiego. Nie miały stałego spowiednika, choć odbywały systematyczne ćwiczenia duchowne. Siostry nie miały ubezpieczenia społecznego, gdyż Zakład Ubezpieczeń Społecznych, pod naciskiem władz państwowych, nie chciał się na to zgodzić.

Dnia 18 września 1961 r. Prymas Polski kard. Stefan Wyszyński mianował o. Bronisława Wilka, kapucyna warszawskiej prowincji Zakonu OO. Kapucynów, kuratorem Zgromadzenia. Do jego zadań należało czuwanie nad przestrzeganiem przepisów prawa kanonicznego przez wspomniane Zgromadzenie i służenie mu radą w sprawach zakonnych.

Tabela 11. Wykaz Sióstr Córek Najczystszego Serca NMP
w Czarnej Wsi

Nazwisko i imię, data urodzenia	Imię zakonne	Data wstąpienia	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Uspolewicz Zofia 9.04.1894	Filomena	1913	13.08.1916	VI 1923
Włodarczyk Helena 10.01.1894	Dominika	1922	25.11.1924	4.11.1928
Reguła Aleksandra 9.01.1910	Karolina	15.11.1929	5.11.1931	23.10.1938

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Siostry Córki Najczystszego Serca NMP; Lista Sióstr Córek Najczystszego Serca NMP w Czarnej Wsi, z dn. 12.05.1961 r.

Wizytując domy zakonne poszczególnych zgromadzeń zakonnych ksiądz wizytator czynił notatki, w których zapisywał stwierdzone niekiedy niedociągnięcia lub nieprzestrzeganie regulaminu dnia. Zazwyczaj największą trudnością sprawiał obowiązek zachowania ciszy kanonicznej oraz realizacja ślubu posłuszeństwa przełożonym. Ze względu na trudne warunki lokalowe nie zawsze należycie przestrzegano klauzury. W wielu domach przeważały osoby starsze wiekiem, naturalną sprawą było zatem, że czynił zapiski: „przydałyby się młodsze siostry, szczególnie do cięższych obowiązków”, np. prac w ogrodzie czy gospodarstwie. Siostry z Białegostoku narzekały na wiele obowiązków i ciężką pracę. Nie zawsze miały także możliwość wyjechania na urlop. Zazwyczaj tylko raz na trzy lata udawały się w rodzinne strony.

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Krynkach

Dnia 25 października 1961 r. z polecenia Kurii Arcybiskupiej w Białymstoku ks. Stanisław Czyżewski dokonał wi-

zytacji kanonicznej Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Krynkach³. Dom ten po raz pierwszy był wizytowany przez przedstawiciela władzy diecezjalnej. Wcześniej odbywały się wizytacje kanoniczne władz zakonnych i wizytacja wizytatora prymasowskiego w 1959 r.

Wizytację poprzedziła wymiana pism między wizytatorem diecezjalnym a przełożoną generalną Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Warszawie. Matka generalna została zobowiązana m.in. do przesłania na adres Kurii Arcybiskupiej w Białymstoku wykazu sióstr, odpisów aktu fundacji domu i rozkładu zajęć sióstr.

Dom Zgromadzenia powstał na terenie parafii Krynk w roku 1938. Z polecenia przełożonej generalnej, s. Matyldy Getter, 29 września 1938 r. trzy siostry osiedliły się przy nowo poświęconym kościele we wsi Grzybowski. Wieś tę zamieszkiwała ludność zarówno wyznania katolickiego, jak i prawosławnego. We wsi znajdowała się cerkiew prawosławna, mieszkał duchowny tegoż wyznania. Ordynariusz archidiecezji wileńskiej, abp Romuald Jałbrzykowski, 15 grudnia 1938 r. zezwolił na otwarcie domu zakonnego sióstr w Grzybowski. W lipcu 1940 r. siostry zostały zmuszone przez naciski ze strony ludności prawosławnej do przeprowadzki do Krynek.

Trzy siostry w 1961 r. zamieszkiwały w domu będącym własnością parafii. Były to:

- s. Władysława Gertruda Dybus, przełożona domu; do Zgromadzenia wstąpiła 28.07.1926 r., I śluby zakonne złożyła 26.07.1929 r., wieczyste 9.08.1935 r.
- s. Janina Maria Lasota; do Zgromadzenia wstąpiła 23.09.1922 r., I śluby zakonne złożyła 19.07.1924 r., wieczyste 23.07.1930 r.

---

³ AAB, Dekret wizytacyjny, z dn. 26 X 1961 r.

- s. Barbara Maria Goliszewska, zakrystianka; do Zgromadzenia wstąpiła 3.01.1922 r., I śluby zakonne złożyła 26.07.1925 r., wieczyste 27.07.1931 r.

Warunki materialne były skromne. Siostry posiadały biblioteczkę ksiązek religijnych.

Przełożona domu, s. Władysława Dybus, pomagała duchowieństwu parafialnemu w nauczaniu religii. W kościele w Krynkach prowadziła także pogadanki dla dzieci w wieku przedszkolnym. Jedna z sióstr była zakrystianką. Do jej obowiązków należała troska o wystrój świątyni, sprzątanie kościoła, troska o bieliznę kościelną itd. Siostry odwiedzały chorych służąc im pomocą i radą. Nie miały systematycznych konferencji duchownych, jedynie w czasie wakacji przyjezdny kapłan, zazwyczaj zakonnik, udzielał im nauk teologicznych.

Porządek dnia był następujący: 5.15 pobudka, modlitwy poranne, rozmyślanie, Oficjum o NMP i Msza św.; 8.00 śniadanie, prace domowe; 12.00 Anioł Pański, rachunek sumienia, Oficjum o NMP; 12.30 obiad, prace domowe; 15.00–16.00 kanoniczna godzina milczenia; 17.00 Oficjum o NMP; 18.00 kolacja; 19.00 nabożeństwo, czytanie duchowne, rekreacja; 20.30 pacierz wieczorny, Oficjum o NMP i Apel Jasnogórski; 22.00 – spoczynek.

Zgromadzenie Braci Sług Maryi Niepokalanej w Białymstoku, ul. Słonimska 8

Dnia 10 maja 1961 r. ks. Stanisław Czyżewski zwizytował braci ze Zgromadzenia Sług Maryi Niepokalanej w Białymstoku przynależących do domu zakonnego przy ul. Słonimskiej 8. Dom zakonny istniał w Białymstoku od 1893 r., był erygowany kanonicznie. Zgromadzenie istniało na prawie papieskim, zatwierdzone 2 marca 1937 r. przez Piusa XI. Niektórzy z braci mieszkali w innych miejscach, np. czterech braci mieszkało w budynkach parafii farnej, gdyż po-

Tabela 12. Wykaz braci ze Zgromadzenia Sług Braci Maryi Niepokalanej, Białystok (ul. Słonimska 8)

Nazwisko i imię, data urodzenia	Imię zakonne	Obowiązki	Data postulatu	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Bożyk Aleksander 16.06.1887	Kazimierz	emeryt	10.09.1910	6.02.1914	6.02.1920
Dębek Jan 1.06.1886	Filip	emeryt	10.09.1908	15.08.1912	11.11.1919
Gniedziejko Jan	Paschalis				4.10.1948
Jurkiewicz Wojciech 14.04.1903	Andrzej	sklepowy	6.06.1927	7.05.1938	4.10.1948
Kądziała Antoni	Franciszek				7.07.1934
Orłowski Aleksander 12.12.1901	Jakub	kościelny	20.10.1916	21.03.1930	13.04.1936
Tartas Aleksander 9.07.1907	Fidelis	przełożony zakrystian	20.04.1925	29.04.1927	8.05.1933
Tołoczko Władysław 6.06.1923	Błażej	kościelny	10.10.1946	15.10.1948	8.12.1955
Wałaszko Antoni 22.01.1910	Feliks	sklepowy		1933	2.08.1943
Wałaszko Józef 8.12.1906	Bonawentura	kierownik młyna	3.08.1936	1.08.1938	2.08.1943
Więcek Walenty 10.01.1883	Leonard	emeryt	15.06.1907	14.06.1910	7.07.1916

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Zgromadzenie Sług Maryi Niepokalanej, Wykaz braci zamieszkałych w Białymstoku przy ul. Słonimskiej 8, z dn. 24.05.1962 r.

sługiwali w kościele pw. Wniebowzięcia NMP. Dwaj bracia mieszkali prywatnie, przy ul. Słonimskiej 34 i przy ul. Kozłowskiej 15.

Poza obowiązkami kościelnymi w parafii farnej bracia zakonnicy pracowali w instytucjach państwowych, np. w Pań-

stwowym Domu Dziecka, w Państwowej Spółdzielni Spożywców, w Państwowym Zrzeszeniu Młynów.

Doradcą prawnym Zgromadzenia był o. Gabriel, kapucyn, przebywający w 1961 r. na KUL.

Zgromadzenie Służebnic Matki Dobrego Pasterza

Dom zakonny sióstr ze Zgromadzenia Służebnic Matki Dobrego Pasterza w Knyszynie przy ul. Tykockiej 12 został zwizytowany 2 maja 1961 r. Dom, erygowany 12 grudnia 1950 r., nie był jeszcze całkowicie wykończony; miały ogródek. Mieszkały w nim trzy siostry, które utrzymywały niewielki internat dla dziewcząt. Pomagały miejscowemu proboszczowi w przygotowaniu umysłowo upośledzonych dzieci do I Komunii św., opiekowały się Białą Procesją, a w niedziele siostra prowadziła w kościele pogadanki dla dzieci przedszkolnych.

Porządek dnia sióstr ze Zgromadzenia Służebnic Matki Dobrego Pasterza w Knyszynie był następujący: 5.00 – wstanie; 5.30 – modlitwy poranne i rozmyślanie; 6.30 – Msza św.;

Tabela 13. Wykaz Sióstr ze Zgromadzenia Służebnic Matki Dobrego Pasterza w Knyszynie (ul. Tykocka 12)

Nazwisko i imię, data urodzenia	Imię zakonne	Obowiązki	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Anuszkiewicz Konstancja	Filipa	przełożona		
Dubaniewicz Helena 1874	Stanisława	kuchnia		1935
Jaworowska Jadwiga 1935	Justyna	krawcowa, gospodarstwo	1957	

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Zgromadzenie Służebnic Matki Dobrego Pasterza, Dom w Knyszynie przy ul. Tykockiej 12

Tabela 14. Wykaz Sióstr ze Zgromadzenia Służebnic Matki Dobrego Pasterza, Białystok, ul. Orzeszkowej 5

Nazwisko i imię, data urodzenia	Imię zakonne	Obowiązki	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Bielan Irena 1910	Tobia	przełożona		1939
Wojtkowska Eleonora 1888	Ludwika	emerytka		1932
Lesisz Józefa 1901	Serafina	zastępca		1935
Suszyńska Wiktoria 1885	Salomea	emerytka		1928
Śliwowska Wilhelmina 1874	Fidelisa	emerytka		1926
Śledziewska Jadwiga 1877	Klara	emerytka		1923
Potocka Józefa 1896	Agnieszka	furtianka		1935
Czykier Michalina 1877	Alberta	emerytka		1949
Łyczko Katarzyna 1903	Paschalisa	kuchnia, radna		1940
Sokólska Jadwiga 1906	Ładysława	hafciarka		1938
Kuryłonek Aniela 1910	Paula	w Białostockim Przemysle Ludowym (BPL)		1942
Trzcńska Anna 1907	Andrzeja	opieka nad ks. J. Andrukonisem		1944
Gębska Genowefa 1919	Maura	BPL		1948
Pieciul Leokadia 1913	Scholastyka	kierowniczką BPL, ekonomka		1947
Suchocka Maria 1915	Agata	BPL		1955

Nazwisko i imię, data urodzenia	Imię zakonne	Obowiązki	Profesja czasowa	Profesja wieczysta
Kucharska Genowefa 1922	Andrzej	BPL		1957
Konecko Genowefa 1935	Julianna	uczennica szkoły pielęgniarskiej		1959
Kamińska Romualda 1919	Joanna	BPL		1959
Łazarska Anna 1923	Salezja	BPL	1955	1960
Łazarz Maria 1932	Bonifacja	BPL	1955	1960
Jaworowska Barbara 1936	Franciszka	organistka, przedszkolanka		1958
Brzezińska Teresa 1939	Elżbieta	BPL	1958	
Kropiwnicka Janina 1936	Helena	kuchnia	1958	
Andrelczyk Edwarda 1935	Gerarda	uczennica szkoły pielęgniarskiej	1959	
Lipiszko Teresa	Dorota	uczennica szkoły pielęgniarskiej	1959	

Źródło: AAB, Wizytacje domów zakonnych, Zgromadzenie Służebnic Matki Dobrego Pasterza w Białymstoku

8.30 – śniadanie, porządki, praca; 12.30 – Anioł Pański i rachunek sumienia; 13.00–14.00 – obiad i rekreacja; 14.00–15.00 – czytanie, praca; 19.00 – kolacja, rekreacja; 19.00–20.00 – nabożeństwo; 20.30 – modlitwy wieczorne, posłuszeństwo i Apel Jasnogórski; 22.00 – spoczynek.

W dniach 11–13 maja 1961 r. ks. Czyżewski zwizytował dom zakony sióstr ze Zgromadzenia Służebnic Matki Do-

brego Pasterza w Białymstoku, przy ul. Orzeszkowej 5. Reguła III Zakonu św. Franciszka została zatwierdzona przez Stolicę Apostolską w 1927 r., a konstytucje Zgromadzenia zostały potwierdzone przez kard. Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski, 20 stycznia 1961 r. na okres pięciu lat. Zgromadzenie istniało na terenie Białegostoku w lokalu przy ul. Orzeszkowej 5 od 1925 r. Poświęcenia kaplicy pw. św. Józefa dokonał ks. Aleksander Chodyko, dziekan białostocki, 20 sierpnia 1928 r. Ofiary zbierane w kaplicy były przeznaczone na cele kultu religijnego i na utrzymanie kaplicy.

W dniu wizytacji w domu przy ul. Orzeszkowej przebywało 21 sióstr po ślubach wieczystych i cztery po ślubach czasowych.

Zgromadzenie 3 listopada 1950 r. pozbawiono internatu dla młodzieży i murowanego domu wraz z całym inwentarzem, co bardzo ograniczyło pracę i główne zadanie sióstr, czyli pracę nad moralnie zaniedbanymi dziewczynami. Siostry borykały się z trudnościami lokalowymi, było bardzo ciasno, stąd problemy z zachowywaniem klauzury.

Kuratorem Zgromadzenia był o. dr Bronisław Wilk, kapucyn, mieszkający na stałe w Warszawie przy ul. Miodowej.

*

Dzięki zachowanym protokołom powizytacyjnym domów zakonnych z lat 1960–1961 na terenie ówczesnej administratury apostolskiej w Białymstoku możemy choć w niewielkim stopniu poznać warunki funkcjonowania tych placówek zakonnych, ich skład personalny i warunki codziennego życia. Wśród opracowań, które zajmują się historią struktur czy jednostek kościelnych, każde tego typu źródło archiwalne niesie ze sobą bogaty materiał źródłowy do poznania codziennego życia sióstr i braci zakonnych żyjących na Białostocczyźnie w trudnych latach komunistycznej Polski Ludowej.